

6. Одінаєв О.К., Маракушин А.І., Золочевський В.В. Організація і методика проведення занять з розділу фізичної підготовки: гімнастика: Навч.-метод. посіб. – Х.: ХУПС, 2005. – 33 с.

7. Орленко Н. Історичний огляд розвитку фізичного виховання у житті суспільства / Н. Орленко // Актуальні проблеми вищої професійної освіти України : Матеріали наук.-практ. конф., 20–21 березня 2008 р. – К. : НАУ, 2008. – С. 28–29.

8. Суворов Ю.А. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов: учебно-метод.

пособие / Ю.А. Суворов, В.А. Платонова. - СПб: СПб ГУИТМО, 2006. - 77 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Галімска Інна Іванівна – старший викладач кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Коло наукових інтересів: формування професійно значущих якостей особистості майбутнього авіаційного фахівця у льотному ВНЗ засобами фізичної підготовки.

УДК 37.014.53

ВКЛЮЧЕННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ ТА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС: ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Ганна ДАВИДЕНКО (Вінниця)

Сучасний розвиток міжнародних стандартів у галузі прав людини нерозривно пов'язаний із забезпеченням безперешкодного доступу до соціальних прав кожної особи на засадах рівності й без дискримінації.

Про актуальність питання інтеграції осіб з особливим потребами свідчить значна кількість сучасних наукових публікацій. Це теоретичні напрацювання таких учених, як П.Таланчука, О.Безпалько, В.Ільїна, А.Колупаєвої, Є.Мартинова, О.Мовчан, О.Полякової, Т.Самсонова, Н.Софій, О.Столяренко, В.Синьова, Є.Тарасенка, Н.Шаповала, А.Шевцова, Ф.Амстронг, Н.Борисової, Б.Барбера, Г.Беккера, П.Бурдьє, Дж.Девіса, К.Дженкса, Х.Кербо, М.Крозьє, Ф.Кросбі, П.Романова, В.Шмідт, К.Тейлора, О.Ярської-Смірної та ін.

Та попри суттєву зацікавленість педагогічною науковою спільнотою проблемою доступу осіб з інвалідністю до соціальних прав, недостатньо вивченим залишається питання оптимізації включення людей з обмеженнями медичного здоров'я у суспільне життя та освітній процес. Саме тому, на нашу думку, актуальним є дослідження основних заходів та моделей упровадження цієї інтеграції.

Мета статті – проаналізувати заходи, що нині розробляються й впроваджуються у країнах Європейського Союзу з метою надання людям з особливими потребами повного доступу до соціальних благ. Класифікувати моделі, на яких проводиться основний діяльнісний акцент в галузі освіти органами державної влади країн Євросоюзу.

Згідно з резолюцією 52/82 Генеральної Асамблеї від 12 грудня 1997 року основна мета цілісного підходу до інтеграції осіб з інвалідністю у суспільне життя є доступність. Її універсальними критеріями є врахування

соціального контексту, вікових, культурних факторів, взаємодії людини і середовища, а також конкретна ситуація, в якій може опинитися неповносправний.

Спеціалістами була розроблена низка критеріїв для оцінки ступеня доступності навколишнього середовища для інвалідів, куди увійшли а) орієнтація (наявність / відсутність необхідної інформації); мобільність (чи є можливість потрапити туди, куди необхідно); незалежність (чи можна вибрати те, що хочеться робити); проведення часу (чи може людина з інвалідністю займатися тим, чим захоче); соціальна інтеграція (ступінь прийняття іншими); фінансове забезпечення (наявність / відсутність необхідних коштів); зміни (готовність повносправного до змін у житті) [4, с. 3].

Указані критерії потребують перегляду інтегрального соціального поняття незахищеності й уразливості, які є основними причинами відсутності рівних можливостей для інвалідів. Як зазначається в «Доповіді про світовий соціальний розвиток» (2003) «жодна соціальна група по своїй суті не є вразливою. Разом з тим всі групи певною мірою вразливі, передовсім в силу існування економічних, соціальних і культурних бар'єрів, які обмежують можливості соціальної інтеграції й участі в житті суспільства членів цих груп або ж перешкоджають цьому» [1, с. 1].

У Європейському Союзі розробляються й впроваджують численні багатоаспектні заходи з метою надання людям з обмеженими фізичними можливостями повного доступу до соціальних благ й охоплюють транспортну, житлову й фінансову сфери. Уряди країн-членів проводять оптимізацію доступу людей з інвалідністю до соціальних благ «не залежно від того, чи є ці проблеми наслідком дезорганізації чи збоїв у

функціонуванні різних систем (політичної, законодавчої, інституціональної тощо), чи проявом суспільних відносин. Вивчені документи показали, що децентралізація соціальних виплат і розвиток районних центрів послуг (тобто закладів, що близькі людям з точки зору й здатні приймати рішення з урахуванням особистих обставин організації й управління) можуть суттєво покращити якість соціальних послуг і підвищити рівень соціальної участі осіб з особливими потребами» [2, с. 63].

Щодо конкретних виявів децентралізованої й організованої на місцях допомоги молоді з обмеженнями медичного здоров'я можна навести низку прикладів.

Так, в Об'єднаному Королівстві з 2001 року прийнято Акт про особливі освітні потреби й інвалідність, який вимагає від компаній, що надають послуги молодим інвалідам і дорослим неповносправним, усунути фізичні бар'єри; забезпечує захист в різних сферах – зайнятості, доступі до товарів та послуг, житлових проблемах.

У Фінляндії створено єдиний орган – Управління основного захисту, який виконує функції муніципальних рад з адміністрування соціальної політики для осіб з інвалідністю. Організація курає широкий спектр проблем від психологічної реабілітації до придбання житла.

У Бельгії з 1997 року діє «Хартія соціально захищених осіб», яка змушує всі заклади соціального забезпечення вживати заходи щодо ефективних грошових виплат, надання інформації й зайнятості.

Ірландський уряд делегував повноваження місцевій владі й Департаменту оточуючого середовища повноваження щодо запровадження малих проектів з інтеграції неповносправних на місцях та купівлі житла за зниженими цінами.

У Французькій республіці останнім часом фінансування на особливі потреби осіб з інвалідністю реформовано так, щоб відповідати індивідуальним потребам, доступі до освіти й праці. З цією метою працюють спеціальні комісії, які оцінюють становище молодого інваліда й мають важелі впливу на соціальні заклади [6].

Іншою важливою стороною інтеграції є освіта, зокрема вища. Вона – один з важливих компонентів соціалізації неповносправної молоді, яка має відбуватися в контексті ширших турбот з боку держави, зокрема соціального забезпечення.

У 1996 році в Люксембурзькій хартії, девізом якої була «школа для всіх» Рада Європи визнала, що в державах-членах існує багато дітей-інвалідів, які недостатньо беруть участь в освітньому процесі й мають до нього обмежений доступ. У зв'язку з цим було запропоновано оптимізувати загальний підхід до навчання осіб

з інвалідністю у двох аспектах: створити «ресурсні центри» й курси підвищення кваліфікації з метою досягти високого рівня єдності всередині колективу; в центрі педагогічного процесу поставити не інвалідність дитини, а її потенціал [2, с. 73].

Як зазначає директор Національного центру з досліджень інвалідності й соціальної непристосованості Марк Модіне (Франція), наразі «практично всі держави приділяють особливу увагу боротьбі з усіма формами дискримінації у сфері працевлаштування й професійної освіти. Застосування принципу заборони на дискримінацію потребує втілення планів заходів, скерованих, крім іншого, на зниження безробіття й відновлення рівних можливостей» [2, с. 69].

Аналіз рамкових законодавчих і організаційних підходів у низці країн Європейського Союзу дозволяє виокремити такі моделі вирішення проблем організації освіти для людей з вадами фізичного розвитку.

1. Впровадження антидискримінаційних концепцій на різних рівнях.

Так, в Італії закон № 124 від 1992 року передбачає застосування всіх заходів проти дискримінації та будь-якого невідного становища осіб з інвалідністю [5]. У країні ще з 1970-х рр. ліквідовано спецкласи та спецгрупи, натомість уведено спеціалізоване викладання в усіх навчальних закладах.

Наприклад, у Швеції основним принципом роботи вищих навчальних закладів є рівноправ'я всіх студентів, що ґрунтується на антидискримінаційних законах, які стосуються університетів і коледжів державного, приватного й муніципального секторів.

У Об'єднаному Королівстві Великобританії післяшкільна освіта регулюється Актом від 1992 року, до якого було внесені зміни згідно з антидискримінаційним законодавством від 1999 року. Згідно з цими законами, на відміну від шкільної та середньої професійної освіти, у вищих навчальних закладах, які є приватними організаціями, немає спеціалізованих груп, а адміністрація самостійно вирішує фінансово-методичні питання й несе відповідальність за повноцінне навчання студентів-інвалідів [3].

2. Законодавча регламентація вступу осіб з інвалідністю до вищих навчальних закладів.

У низці країн у сфері вищої освіти уряди намагаються максимально можливо інтегрувати студентів-інвалідів до загальної системи професійного навчання, забезпечуючи при цьому доступ до транспорту, будівель і спеціальних пристроїв. Вони намагаються подолати негативну тенденцію, згідно з якою ймовірність вступу до вищих навчальних закладів людей з інвалідністю у Європі вдвічі нижча, ніж здорових [3].

Так, в Іспанії, з 1999 року змінено закон про доступ осіб із специфічними освітніми потребами до університетів, з метою чого 3% місць заброньовані для студентів з тяжкими формами інвалідності, слабозрячих та нечуючих.

У Данії розроблено систему підтримки студента-інваліда, який після вступу має право подати відповідні документи до керівництва вищого навчального закладу з метою компенсації навчання. Упродовж всього навчання студента з нозологією заклад несе відповідальність за оптимальні умови навчання. Завдяки такій підтримці в країні близько 50 % інвалідів отримують вищу освіту.

3. Створення ресурсних центрів.

У низці країн, де вирішення проблем інтеграції й імплементації інклюзії спущено на місцевий рівень (адміністрації, землі, кантони), окремі адміністративні центри вирішують проблему доступу осіб з інвалідністю до освіти шляхом запровадження спеціальних ресурсних центрів. Так, у Швейцарії частина кантонів надає спеціальну фінансову підтримку для студентів-інвалідів, дотримуючись змішаної організаційно-фінансової концепції, частина – продовжує сегрегаційну політику, організовуючи спецкласи та спецгрупи в рамках ортодоксальних навчальних закладів. Такі спецгрупи останнім часом набувають вигляду ресурсних центрів, згладжуючи сегрегаційні тенденції старої традиції.

Подібно й у Норвегії, де з 1992 року завдяки реформі спеціальної освіти спецкласи й спецгрупи замінені на двадцять ресурсних центрів підтримки та місцеві заклади психологічної підтримки [3]

Останнім часом набули поширення проекти, які ставлять за мету забезпечити неповносправного на базовому рівні з метою його подальшої самостійної інтеграції.

Так, в Німеччині держава бере на себе передовсім медичне забезпечення людей з інвалідністю й базові освітні послуги, на основі чого людина з обмеженнями медичного здоров'я надалі має сама інтегруватися в суспільство й знаходити своє професійне й громадське місце. Для країни характерна тісна взаємодія страхових асоціацій роботодавців, освітніх закладів та медичних установ, у результаті чого молода людина, яка набула інвалідності, може пройти лікування за рахунок підприємства, здобути нову елементарну професію (комп'ютерний набір, садівництво, механізація, малярство, кравецтво тощо) й розпочати нову інтеграцію в суспільство. У світлі нової парадигми інвалідності така модель соціалізації не вважається недосконалою, оскільки головна її мета в тому, щоб неповносправна людина не відчула передовсім психофізичних відмінностей між собою й здоровою частиною суспільства.

У Франції освітні програми тісно пов'язані з концепцією працевлаштування «з чистого листа», коли особа з інвалідністю, яка навчається у вищому навчальному закладі або професійному коледжі, тісно співпрацює з майбутніми роботодавцями, отримує консультації після закінчення навчання, проходить курси адаптації й перепідготовки.

У Швеції служби зайнятості постійно моніторять неповносправних, які перебувають на навчанні, й готують заздалегідь робочі місця.

У Великій Британії в післяосвітній перепідготовці пріоритетне місце належить людям з медичними порушеннями здоров'я.

В Нідерландах зусилля спрямовують на фізичний доступ осіб з особливими потребами до навчання у вищих навчальних закладах та коледжах, розробляють більш гнучкі модульні курси для неповносправних [7, с. 46].

Окрім вищевказаних напрямків-моделей, Радою Європи прийнятий стратегічний план дій на 2006 – 2015 рр. із захисту прав людей з обмеженими можливостями. У ньому питання освіти тісно пов'язане з проблемами професійного працевлаштування осіб з інвалідністю. За цим планом, країни-учасники, окрім доступу до освіти, приділяють велику увагу професійній орієнтації. У вступі до документу зазначено, що «професійна орієнтація і допомога грають важливу роль, даючи людям з особливими потребами можливість визначити ту роботу, до якої вони найбільше пристосовані, і надаючи необхідне професійне навчання. Українською важливо забезпечити людям з обмеженими можливостями доступ до подібної професійної оцінки, професійної орієнтації й підготовки з тим, щоб вони могли організувати свій потенціал» [7, с. 47].

Отже, в Європейському Союзі нині розробляються й впроваджуються багатоаспектні заходи з метою надання особам з інвалідністю повного доступу до соціальних благ й охоплюють транспортну, житлову, фінансову й освітню сфери.

Основою політики є децентралізація й організація на місцях допомоги молоді з фізичними обмеженнями. Можна виокремити такі моделі, на яких проводиться основний діяльнісний акцент в галузі освіти: а) впровадження антидискримінаційних концепцій на різних рівнях; б) законодавча регламентація вступу людей з різними формами нозологій до вищих навчальних закладів; в) створення ресурсних центрів.

Новою парадигмою роботи з неповносправною молоддю є рамкове забезпечення (медичне, базові освітні послуги, цільові виплати), на основі якого людина з обмеженнями медичного здоров'я може сама

інтегруватися в суспільство. При чому особа з інвалідністю, яка навчається у вищому навчальному закладі або професійному коледжі співпрацює з майбутніми роботодавцями, отримуючи консультації, проходячи курси адаптації й перепідготовки. Ці заходи проходять під егідою Ради Європи, яка прийняла щодо освіти й інтеграції неповносправних стратегічний план дій на 2006 – 2015 рр.

Перспективу у наших подальших наукових розвідках ми вбачаємо у дослідженні питання організації навчального процесу осіб з інвалідністю у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Доповідь про доступ до соціальних прав у Європі // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://securitesociale.fgov.be/lex/francais/charte/19950411.htm>. – Назва з екрану.

2. Модіне М. Доступ інвалідів к соціальным правам в Европе. Национальный центр по исследованиям инвалидности и социальной непригодности (CTNERHI) / Марк Модіне // Страсбург, 7-10 октября 2003 года, изд: Совет Европы. – 115 с.

3. Реабилитация и интеграция инвалидов: политика и законодательство // Рада Європи, Страсбург, 2003. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/socsp/Rec\(2006\)5%20Russe%20Action%20Plan%20final.pdf](http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/socsp/Rec(2006)5%20Russe%20Action%20Plan%20final.pdf). – Назва з екрану.

4. Синявская О., Васин С. Социальная интеграция молодых людей с инвалидностью // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.socpol.ru/publications/pdf/Disability.pdf>. – Назва з екрану.

5. Стратегия трудоустройства по развитию равных возможностей для людей с ограниченными возможностями на рынке труда // Рада Європи, Страсбург, 2000. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.coe.int/tu/web/portal/people-with-disabilities?inheritRedirect=true>. – Назва з екрану.

6. Le Journal Officiel / Le Journal Officiel du 09 juin 2003 art. 4582 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000005651047>. – Назва з екрану.

7. O'Reilly A. The Right to Decent Work of Persons With Disabilities / Arthur O'Reilly // IFP SKILLS : Working Paper. – 2003. – № 14. – P. 45-47.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Давиденко Ганна Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, директор Вінницького соціально-економічного інституту ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»; докторант кафедри педагогіки та психології професійної освіти Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету

Коло наукових інтересів: проблемні питання теорії та історії педагогіки, сучасної комунікативної лінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, дискурсивного аналізу; особливості організації інклюзивного навчання людей з інвалідністю в умовах вищого начального закладу у країнах Європейського Союзу.

УДК 37.041:378.124

ПРОБЛЕМА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Віталій ДЕМЧЕНКО (Кіровоград)

Самовдосконалення – досить давня і вічно нова проблема. Скільки існує людини, стільки існує проблема її самовдосконалення. Людина народжується недосконалою і, в той же час, їй притаманне постійне прагнення до саморозвитку: "Людина є істотою, невдоволеною самою собою і здатною себе перевершити" [1, с. 56]. Постійне особистісне і професійне само вдосконалення є важливим у формуванні всебічно розвиненої особистості.

Головна задача сучасної освіти полягає в підготовці всебічно розвиненої особистості, громадянина, здатного до активної соціальної адаптації в суспільстві та самостійного життєвого вибору, самоосвіти та самовдосконалення.

Мета даної статті – проаналізувати розвиток ідей про самовдосконалення особистості.

Проблема самовдосконалення особистості вже поставала в античному світі. В цей період виникає особливий вид діяльності, притаманний людині – з'являється культура.

Витоки проблеми самовдосконалення особистості прослідковуються ще в школі піфагорійців. Вони вважали безперервне самостійне пізнання умовою успішної самоосвіти людини. Крім того, процес навчання вважався успішним за умови добровільного ставлення до нього: "Всяке вивчення наук буває правильним і досягає мети, якщо здійснюється добровільно". Піфагорієць Архит вважав, що "знання, придбане самостійно, засвоюється міцніше і є більш довговічним", саме тому у піфагорійських братствах привчали до самостійного подолання труднощів у пізнанні [2, 3].

Розробка проблеми самовдосконалення зустрічається у працях Сократа. На основі формули "Пізнай себе" він відкрив та оцінив особливий вид заняття – знання про незнання. Це вчення ґрунтується на самодослідженні та дослідженні інших. Він стверджував, що знання, навіть досить обширні, без знань про незнання є